

Hogy jön egy patikus ahhoz...?

Miután 2000. január 1-jével Szeged felsőoktatási intézményeinek egyesítésével létrejött a régi/új (ismét névtelen) Szegedi Tudományegyetem, első Egyetem Napját 2002. november 11-én ünnepelte. Ennek az ünnepnek megválasztása tudvalevőleg azért esett erre a napra, mert 1872. november 11-én volt az akkor ismét megnyílt kolozsvári egyetemen az első oktatósi nap.

A fő gond azonban nem ebből, mármint a nap megválasztásából, hanem abból keletkezett, ami ezen a napon elhangzott. A jelzett ünnepségen, melyen Mádl Ferenc államelnök is megjelent, Mészáros Rezső rektor bevezető beszédét azzal kezdte, hogy ez alkalommal fontos bejelentést tesz.

Lássuk, miként született, és miről is szólt is ez a fontos bejelentés.

A történettel kicsit távolabbról kell elindulnunk.

I.

1971-ben 50 év telt el azóta, hogy Szeged városa 1921-ben régóta áhított és Ferenc József nevét viselő egyetemhez jutott. 50 év valóban jubileum, és valamit mondani kellett, hogy mit is ünnepelhetnénk – a Ferenc József nevét gondosan elhallgató – jubileum alkalmából.

Az akkor fennálló két szegedi egyetem, a József Attila Tudományegyetem (JATE) és a Szegedi Orvostudományi Egyetem (SZOTE) közös almanach kiadását határozta el. Ennek előszava azzal kezdődött, mely szerint: „Egyetemeink, amelyek egykor ugyanazon Universitas különböző karaiként működtek, a következő év októberében alapításuk 50. évfordulójához érkeznek” – adtuk hírül a hazai és külföldi egyetemeknek 1970 decemberében. Akkor már előkészületeket folytattunk a szegedi egyetemi oktatás fél évszázados korszakát megidéző megemlékezések szervezésére.

Eddig az előszó szó szerint.

Mindenki tudta – még az is, aki leírta –,

hogy ez az állítás nem igaz. Csak a bécsi egyetem rektora tette szóvá később, a jubileumi ünnepségen német nyelven elmondott beszédében. Akinek reflektálnia kellett volna, nem tudott németül. Így nem lett botrány.

Akkor mégis miért írták le?

Azért, mert megkérdezték Aczél Györgyöt (1917–1992), a magyar kulturális élet akkori legfőbb irányítóját.

Miről?

Arról a mindenki előtt ismert, de többnyire csak szűk baráti körben beszélt tényről, hogy a Kolozsvárról elűzött egyetem miként került Szegedre.

Drága, jó Monarchia: Nur nicht fragen!

Ha kérdezték, hát Aczél György válaszolt.

Természetesen csak szóban: a románok érzékenysége miatt ne bolygassuk történetünk kolozsvári szakaszát. Nem is bolygatták, holott mindenki tudta, hogy a Kolozsvárról száműzött, és az 1921. évi XXV. tc. szerint ideiglenesen Szegedre helyezett Ferenc József Tudományegyetem 1922-ben – és ezt is hírül adta a világnak – egyszer már megünnepelte alapításának 50. évfordulóját. Ez az egyetem most már kétszer is, 1922-ben és 1971-ben, ötvenéves lett volna?

Utólag bárhogy szépítjük is a dolgot, átlátzó történelem-hamisításba keveredtünk.

Erre rátettünk még egy lapáttal, amikor az előszóban az akkori rektorok még azt is elmondták: „Jól tudjuk, hogy a szegedi egyetemek múltjukat, hagyományait tekintve nem vetekedhetnek hazánk és a külföld, régi alapítású egyetemeivel...”

Valóban jól tudtuk, csak egészen másként!

Ez az 1921-es – soha nem létezett – alapítás természetesen mélyen gyökeret vert a szegedi egyetemi tudat egy részében. Erről tanúskodott az egykori JATE rektori tanácstermének még 2006-ban is látható díszes latin fölirata: Universitas CONDITA EST (kiemelés tőlem – M. E.) in civitate nostra Szeged 1921. Tehát az egyetemet városunkban alapították 1921-ben.

Bármi lehetett a JATE és a SZOTE, de legfő-

ként a régi/új Szegedi Tudományegyetem alapításának éve, 1921 azonban biztosan nem!

A kényessé vált alapítási kérdést az érdekeltek 1971-ben elegáns mozdulattal átcsúsztatták az egyetemi oktatás fél évszázados korszakát idéző megemlékezésekre azzal a háttérkövetkeztetéssel, hogy a szegedi felsőoktatás kezdetével új egyetemet alapítottak 1921-ben.

Ezt a logikát nevezték akkoriban történelmi materializmusnak.

A helyzet fonákságát azonban mindenki látta, tudta. Még azok a történészek is, akik az akkori rektorok tanácsadói voltak.

Miből tudjuk?

II.

1964-ben előkészületben volt a *Minerva* 1966-os 35. évfolyamának kiadása (Schuder, Werner Hrsg: MINERVA Jahrbuch der Gelehrten Welt. Fünfunddreißigster Jahrgang, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1966), azaz a tanult világ évkönyve.

Lássuk, mi volt az előkészület, és mi a gyakorlati megvalósítás!

A kiadó kérdéssel fordult a világ valamennyi államának kormányához, hogy a felelős kormányzervek adjanak hivatalos tájékoztatást az illető ország felsőoktatási intézményeiről. A kérdéskör felölelte egy-egy egyetem egész életét, de itt csak a bennünket szorosan érintő kérdésekre hivatkozunk, nevezetesen az egyetem székhelye, neve, alapítási éve és címe, valamint az intézmény rövid története. Magyarország hivatalos adatszolgáltatói az alábbiak voltak (szó szerint): Művelődésügyi Minisztérium (Kulturministerium) [Szalay utca 10, Budapest / Magyarország]; Népművelési Minisztérium (Ministerium für Volkserziehung) Budapest / Magyarország]; Commission Nationale Hongroise pour l'Unesco Dorottya utca 8, [Budapest V. / Magyarország]; Külföldi Kulturális Kapcsolatok Intézete (Institut für auswärtige kulturelle Beziehungen) Dorottya utca 11 [Budapest / Magyarország]; National Committee of Hungarian Student Organisation (IUS) [Balassi B. u. 16/17, Budapest V. / Magyarország].

Magyarország nevében a főhatóságok nyilvánvalóan a megkérdézett intézmények válasza alapján tájékoztatták a *Minerva* szerkesztőségét. Az ország nevében valótlanságot közöl-

ni némi rizikóval, esetleg botrányjal járt volna. Botrány esetén pedig a port az egyetemen verik el! Tehát kénytelenek voltak igazat mondani.

A szerkesztőség tudomásul vette, hogy a kérdésrendszerükre adott válasz fakultatív annyiban, amennyiben arra azt és annyit válaszolnak, amit és amennyit jónak látnak.

A szerkesztőség pedig elfogadta mindazokat az adatokat, amit az adatszolgáltató állított, mivel a hitelességért nem a szerkesztő, hanem az adatszolgáltató felel. Ezért kezdődik a könyv az adatszolgáltatók felsorolásával.

Az adatszolgáltató hiteles válasza: (csak az alapítási évet és a rövid történetet idézzük szó szerint):

1201. lap: „Szeged (Com. Csongrád, Magyar Népköztársaság) József Attila Tudományegyetem – Szeged (1872) (József Attila Universität Szeged) [Dugonics tér 13, Szeged] Gründung in Clausenburg 1872; später nach Szeged verlegt.

Tehát: Kolozsvárott alapították 1872-ben, később áthelyezték Szegedre. Ennél rövidebben és körmönfontabban nem is válaszolhattak volna. Áthelyezték???

1202. lap: „Szegedi Orvostudományi Egyetem (1872) (Medizinische Universität Szeged) [Dugonics tér 13, Szeged – Tel. 4166] Gegründet durch Franz Joseph I. in Kolozsvár 1872; Übersiedlung nach Szeged als Medizinische Fakultät 1921; reorganisiert als Medizinische Universität 1951.

Tehát: a Szegedi Orvostudományi Egyetemet Ferenc József alapította 1872-ben Kolozsvárott; mint orvostudományi kart Szegedre helyezték át 1921-ben; Orvostudományi Egyetemenként újjászervezték 1951-ben. Szóval: ezt is áthelyezték!

Igen ám! De akkor mi igaz, és mi a legenda? 1872 vagy 1921? Kolozsvár vagy Szeged?

A szegedi egyetem akkori vezetői pontosan ugyanúgy tudták 1971-ben, mint 1965-ben, hogy 1971-ben egyik szegedi egyetem sem volt 50 éves.

Ennyit a vitathatatlan tényekről.

Lássuk, mit mondott magáról 1965-ben a cluji egyetem? Pontosán idézzük, mert részben románul, részben németül adták meg: „Cluj (Republica Populara Romina) Universitatea ‚Babes-Bolyai‘ (1918). Strada Mihai Kogalniceanu, Nr. 1, Cluj. Tel. 2319. Gegründet

als Rumänische Universität 1918; umfasst 7 Fakultäten gegenüber 4 im Jahre 1938; die Medizinische Fakultät wurde selbständiges Institut mit 3 Fakultäten." Tehát: az egyetemet ROMÁN egyetemenként alapították 1918-ban.

A történeti tény: a clujji román egyetemet I. Ferdinánd román király nem 1918-ban, hanem 1920. február 1-jén – külföldi egyetemek és államok képviselőinek jelenlétében – nyitotta meg román személyzettel.

Csak megnyitottak vagy alapítottak is?

III.

1971-ben elindult egy legenda fölépítése elhallgatások sorozatával. Miről kellett mélyen hallgatni? Például arról, hogy 1. 1921. XXV. Tc. ideiglenesen Szegedre helyezte a „menekült” kolozsvári FJTE-t; 2. Klebelsberg Kuno (1875–1932) kultuszminiszter és államtitkára, Tóth Lajos (1856–1926) jóvoltából az ideiglenesen Szegedre helyezett Ferenc József Tudományegyetem 1931-re ismét európai színvonalú egyetemmé fejlődött; 3. Szent-Györgyi Albert 1937-ben elnyerte az orvosi Nobel-díjat; 4. 1940-ben a Ferenc József Tudományegyetem kisebbik része visszaköltözött Kolozsvárra, Szegeden maradt nagyobb részének története pedig Horthy Miklós kormányzóról elnevezett egyetemenként folytatódott.

1990-ig ezeket a tényeket és neveket igazából még említeni sem lehetett.

1990-ben azonban éledezni kezdett a múlt.

Az 1921. évre emlékezők egy része kompromittálva érezte magát.

Ennek ellenére a JATE még 1996-ban is megünnepelte a szegedi felsőoktatás kezdetének 75. évfordulóját (ami ugyebár a tanácssterem latin felirata szerint az 1921-es alapítást sugallta), amitől a SZOTE természetesen távol maradt. Az ok roppant egyszerű, de még akkor is csak suttogva adták tovább: az akkori SZOTE rektorának édesapja Kolozsvárott végzett orvos volt. Ezen felül még a SZOTE 1996-ban megjelent almanachjának előszavában Doboz Attila rektor a SZOTE két születésnapjáról beszél: az egyik Kolozsvárott 1872, a másik 1921 Szegeden. A rektori előszó ugyancsak megemlékezik mindarról, ami az 1872-es Ferenc József-féle alapítás előtt történt. Szép kis kontraszt! Sapienti sat!

IV.

Elkövetkezett a 2000. év január 1-je, a szegedi felsőoktatási intézmények egyesítésének napja. Ami pedig az új egyetemet illeti, ha a világ előtt be akar mutatkozni, választhat. Vagy merőben új egyetemenként, vagy valamilyen korábban alapított egyetem folytatásaként kívánja magát definiálni. Az első változatról aligha lehet szó, a korábbi alapításról pedig el kellett dönteni, hol kezdődött a történet.

Bármennyire igyekeztek egyesek, 2000-ben az 1921-es alapításról le kellett tenni (annak ellenére, hogy a tanácssterem felirata még továbbra is ezt hirdette), de a nyilvánvaló kolozsvári múltat sem lehetett letagadni. Kérdés mindössze arra redukálódott, hogy a kolozsvári történetben meddig lehet (kell?) visszamenni.

A kérdés azonban egyszeriben élére állított, amikor egy orvos-csoport (melynek magam is tagja voltam) elhatározta, hogy megírja a belklinikája történetét. Erről pedig feketén-fehéren kiderült, hogy ezt a klinikát Kolozsvárott 1831-ben alapították „orvos-sebészi kóroda” néven. Ha a klinika története Kolozsvárott és 1831-ben kezdődött, az egyetem alapítási éve aligha lehet 1872. Az 1872-es XIX. tc. első paragrafusának második mondata egy orvos-sebészi tanintézetre utal, amely az 1872-es egyetemalapítással egy időben megszűnik. Ez a felsőfokú orvos-sebészi tanintézet visszavezetett Mária Teréziáig (1717–1780). Ott pedig azt a nyilvánvaló utalást találtuk, mely szerint Mária Terézia a kolozsvári Báthory-egyetemet az 1774/75-ös tanévben újjászervezte, továbbá kiegészítette jogi és orvostudományi karral. A hivatkozott Báthory-egyetemet pedig 1581-ben Báthory István (1533–1586) erdélyi fejedelem, Lengyelország és Litvánia uralkodója alapította.

Hic Rhodus, hic salta!

V.

Ekkor szolgálati úton (tehát az orvos- és a gyógyszerésztudományi kar jóváhagyásával!) előterjesztést intéztem az új egyetem első (egyben a JATE utolsó) rektorához, Mészáros Rezső professzorhoz, hogy nyilvánítsa az új egyetemet Kolozsvár örökösének. Annak a ko-

lozsvári egyetemnek, melyek dokumentálható története 1581-ben kezdődött, és elvezetett napjaink egyeteméhez.

Mészáros Rezső rektor – 1996-os álláspontját bátran korrigálva – érvelésemet elfogadta azzal, hogy nevem említésével bejelenti az első Egyetem Napján, hogy Kolozsvár örökösei vagyunk, s történetünk 1581-re, a Báthory-féle alapításra vezethető vissza. Szerinte ez lesz a Nagy Bumm! Kértem, hogy nevemet hagyja ki ebből, de ő ragaszkodott hozzá. A rektori beszéd szó szerint olvasható egyetemünk 2000–2003-as évkönyvében (18. lap).

Lett is visszhangja!

Szavahihető tanú szerint a „suttogó” visszhangja tömören megfogalmazva: Hogy jön egy patikus ahhoz, hogy beleszóljon az egyetem történetébe! Így, ahogy leírtam! A szavahihető tanú Szabó Gábor professzor, a Szegedi Tudományegyetem jelenlegi rektora, a patikus lennék én, Minker Emil. A tények kedvéért: orvos vagyok (dr. med. univ.; 1967), az orvostudomány kandidátusa (1971), doktora (1995), aki a Gyógyszerésztudományi Karon 1975–2000 években orvosi tárgyat, gyógyszerhatástant tanított. Továbbá az orvosi tanulmányaimat megelőzően a JATE-n biológia-kémia szakos középiskolai tanári oklevelet (1953) és természettudományi doktor (1959) címet is szereztem.

Ezek szerint bejött a Mészáros Rezső rektor által megsejtett Nagy Bumm!

Többen – a hivatásos történészek közül – találva érezték magukat.

Ezzel elindult a lavina és a nyílt sajtó vita.

Itt kapcsolodom a kibontakozó sajtóvitában elhangzott, az orvosi rendünk identitásához vonatkozó, nem „suttogó”, hanem névvel megjelölt megállapításhoz. Dlusztus Imrétől, a *Szegedi Egyetem* c. lap (2006. március 20.) vitában megszólaló főszerkesztőjétől idézek: „Az orvostársadalom mindig különös kettősségben él. Egyrészt rendkívül zárt és kemény hierarchiára alapozott, másrészt tele van a társadalomtudományok és a művészetek iránt fogékony, nyitott emberekkel. Az orvosok saját közvetlen tapasztalataikon keresztül ugyanolyan sokat tudnak a mindennapok valóságáról, mint a tanárok vagy az újságírók, de saját világuk zártsága miatt csak szakkérdésekben fordulnak a nyilvánossághoz. Magánemberként azonban jó ízlésű művészetpártolók,

publicisták, hely- és tudománytörténészek, elbeszélők lesznek.”

Ezek szerint mégiscsak megszólalhatunk?

Akár még az egyetem történet ügyében is?

VI.

Mészáros Rezső rektor hivatkozott beszédében költői kérdés formájában elhangzott még az is, hogy vajon ünnepelhetünk-e 2006-ban. Ha ugyanis Báthory István egyetemét 1581-ben alapította, akkor 2006-ban ünnepelhetjük volna egyetemünk fennállásának 425. évfordulóját. Mivel 2006-ra a vita még nem dőlt el, 2006-ban továbbra is a szegedi felsőoktatás indulásának 85. évfordulóját ünnepeltük. Az új egyetem rektori hivatala a régi JATE rektori hivatala lett, a tanácsterem díszes felirata továbbra is maradt. A szervezők pedig kerültek minden Báthoryra vonatkozó utalást. A Véletlen, a Nagy Rendező jóvoltából az ünnepségnek akadt egy deus ex machina-szerű mozzanata is.

Az ünnepi beszédet a JATE korábbi rektora, a matematikus Csákány Béla professzor tartotta. A beszédéből idézek: „Emberi kultúránk jól megmagyarázható sajátossága, hogy vonzódnak az öttel osztható évfordulós számokhoz, és ezek között a nyolcvanötnek megvan a maga különleges matematikai érdekessége. Aligha várja el bárki is tőlem, hogy erről szakmai részletességgel beszéljek. Azt azonban el kell mondanom, hogy egyetemünk előtörténetéhez egy másik szám is kapcsolódik, amely – érdekes véletlenként – a 85-nek éppen ötszöröse: Báthory István, akkor Lengyelország királya és Erdély fejedelme, 425 évvel ezelőtt, 1581-ben alapított egy jezsuita kollégiumot Kolozsvárott, azzal a kinyilvánított céllal, hogy az új iskola egyetemmé fejlődjék.”

A jegyzőkönyvek ilyenkor azt írják: „Enyhe morgás a teremben.” „A beszéd végén a szónokot hosszan tartó tapssal ünneplik!”

Egyszóval: a 425. éves évforduló – éppen egy volt JATE-rektor beszédében – mégis elhangzott. Ez lett a második Nagy Bumm! Csak remélni lehetett, hogy a „suttogó” Csákány Béla professzort nem minősítette egy számukra antipatikus „patikus”-nak!

A vita 2007-re azonban éppen az egyetemünk történészprofesszora, Makk Ferenc vezette történészek jóvoltából eldőlt.

Záró felvonásként a Szegedi Tudományegyetem Szenátusa 2007. július 9-én – a történészek által szerkesztett és Szabó Gábor rektor által előterjesztett dokumentum alapján döntött! A szenátus döntése szerint Szeged egyeteme az 1581-ben Kolozsvárott alapított Bátorhory-egyetem eszmei-szellemi örökösének tekintti magát, s egyetemünk címerében két évszámot, az alapítási évet, 1581-et és a Szegedre történt befogadás évét, 1921-et is feltünteteti.

Az előterjesztést már valódi történészek készítették!

Tényleg, hogy is nézne ki, ha „patikusok” szólhatnának bele az egyetem történetébe!

Az igazi rendező a jelenet végét harsány „Ennyi!” kiáltással szokta befejezni.

A mostani alkalomra tehát: „Ennyi!”

DR. MINKER EMIL

NAGY SZELLEM EK ERŐTERÉBEN

Példaképek árnyékában és indíttatásában

Kiváló nagy emberek, feltalálók, tudósok indíttatása nélkül hol lenne a világ?

Szombathely azonnal két nevet juttat eszünkbe: Pető Ernő sebészorvosét, aki megalapította a később híressé vált kórházat, és Markosovszkyt, e föld szülöttét, aki országosan végzett példamutató, ma is érvényes munkát.

Kettejük szelleme most is jelen van, lázas munka folyik, hogy teljesebbé, egyre modernebbé váljék ez a híressé vált kórház. A fejlődés nagyszerű, új épületek, új specialitások mindenütt, ami azt jelenti, hogy azóta is vannak névtelen Pető Ernők, akik nem hagyták abba a fejlesztés nehéz munkáját, és hisznek abban, hogy küldetésük van, és hiszik azt is, hogy a legnagyobb nehézségek között is folytatni kell a beteg emberért folyó küzdelmet.

Kellenek nagy szellemek, újtók és felfedezők, tudósok, kutatók, gondolkodók, hogy könnyebbé, jobbá váljék az életünk, tökéletesebbé a világ, csökkenjen az emberi szenvedés. Kell Edison, hogy lámpájával világosságot gyűjtsen, és elűzze az ijesztő sötétet. Jenner, Pasteur, Sabin és Salk zseniális oltásai nélkül milliók haltak volna meg himlőben, veszettségben, százezrek szenvednének vastüdőben, és lennének toloszékhez láncolva. Ha

Fleming nem akad fenn egy „bosszantó” körülményen – amely mellett tudósok százai mentek el káromkodva, hogy tönkrement a szép baktériumtenyészetük –, akkor nem született volna meg a világ talán legcsodálatosabb gyógyszere, a penicillin. De Fleming érdeme még ennél is nagyobb. Felnyitotta a kutatók szemét, és bátorságot adott nekik, hogy ezen az úton számtalan további nagyszerű antibiotikumot teremtsenek meg. És folytathatnánk kezdeményező nagy elmékkal, államférfiakat, Szent Istvánt, Mátyás királyt, Kossuthot, Széchényit megidézve, 48-as és 1956-os hősök előtt fejet hajtva. Wesselényi, az árvízi hős, aki emberek sokaságát mentette. De ugyanúgy a névtelen hős, aki egy gyereket, egy embert mentett ki a vízből saját életét kockáztatva.

Előttük fejet hajtva hívom a tisztelt kolleginákat és kollegákat egy másfajta igazságkérésre: járjuk körül együtt az emberi nagyságot, a hírességet, lebbentsük fel a fátylat az árnyoldalokról is: ne tagadjuk el, hogy vannak alnagyságok, hamis érdemek is. Mindezt azért, hogy az igazi nagyok még fényesebben emelkedjenek ki.

Kiről is beszélünk? Ki a nagy ember? Aki nagyot tud ugrani, leggyorsabban futja le a 100-at? Nem! Az legföljebb adottsággal rendelkező